

Edebiyat - İlim

Rıza Tevfik'in Türkçesi

Yazan: Refik Halid KARAY

RIZA Tevfik'in vefatiyle ne-
ler kaybettiğimizi zaman
geçtikçe daha iyi anlayacağız.
O, asil değerler gibi ancak zamanla
anlaşılacak ve bir gün yeniden
keşfedilince kıymeti hayatındakin-
den fazla meydana çıkacak şahsi-
yetlerdendir. Yani yaşamasına de-
vam edecek sanatkârlardan...

"Serab-ı-Ömrüm,, öyle bir şiir
kitabıdır ki gelecek nesiller bile
"yarın,, ın güzel türkçesini bu e-
serde bulacaklardır; yalnız "dün-
kü,,nün değil! Rıza Tevfik'in şa-
irliğini medih nususunda çok söz
söylenebilir; netekim söyleniyor;
daima söylenecaktır .Fakat şiirine
ayrı bir kıymet katan asıl mühim,
yüksek, büyük hüneri — dedeleri-
mizden aldığı ayıklıyarak — en
kuvvetli bir zevkle ve harikulâde
ustalıkla kullandığı türkçedir.

Her manzumesini, bilhassa "koş-
ma,, , "divân,, ve "nefes,, lerini o-
kurken anlarsınız ki şair, seçtiği
kelimelerin bizce muhabbeti du-
yulan, gönlümüze ses veren, içi-
mize süzülen cinsten olmasına çok
dikkat etmiş; kelimelerini çiçek,
yaprak, filiz toprak gibi seçmiş;
kaç tanesini beğenmiş atmış,
kaçını daha güzel görünmesi için
yanı yana getirmiş yahut güzellik-
lerini daha bâriz şekle getirmek
için birbirinden uzaklaştırmıştır.

Şiirlerini dinlerken bazan baba-
mız, bazan anamız, bazan da kar-
deşimiz konuşuyormuş gibi oluruz
ve onların her gün işittiğimiz li-
sanla bu derece mânalı, zarif, de-
rinine tesirli söz söyleyebilmelerine
şaşarız.

Rıza Tevfik'in lisanı hepimizin,
münevverin ve halkın müşterek
lisanıdır; aynı zamanda etrafımız-
da işittiklerimizden değildir; çok
daha yumuşak, içli ve ışıktır. Fi-
lozof Rızadan başka henüz hiç
kimse bize, bu derece bizden ve
millî dile bu kadar uygun, lâkin
o dilin ana ve sevgili ağzına en
yakışanını kullanamamıştır.

Kelimelerini itina ile seçtiği, tam
yerine koyduğu ve türkçenin mu-
sikisini mükemmel surette sezdiği
içindir ki "aruz,, a hacet kalmadan
şiiirleri "aruz,, ile yazılmışçasına
bestelenmişe benzer. Birçoğunun
elinde oluktan çinkoya damlayan
yağmur gibi tek sesli, tıkrıtılı, u-
zayınca sinir bozucu olan hece
vezni Rıza Tevfik'in eline geçer
geçmez Garb şiir tekniğinin a-
hengini alır. Pek de beğenilmiş

manzumelerinden olmayan (Koca
Hasan Dayı) daki şu:

Gölge yürür, köyü okşar; ufku
sarı sarar gizlice;

Tepelerden yalçın taşlar akan
suya ses verir.

Karanlıklar inci serper çayırlara
her gece

Sabah olur — peri gibi — gün,
yüzünü gösterir.

Kitası bile hece vezninin toklu-
ğuna rağmen kelimelerin iyi seçi-
lerek oynak ve değişken oluşları-
ndan, güzel istif edilmelerinden
yer yer açıklı koyulu renklenme-
lerinden, hoş bir ses vermelerinden
dolayı mütakâmil bir bestedir.

Asil Türk şiirini, millî şiir tek-
niğini "restore,, eden ve o büyük
iş yaparken esası bozmadan bu
teknîği modern zevkimizi de tat-
min eder hale getiren Rıza Tevfik'e
minnettarız.

Rıza Tevfik bize hece vezninin
hünerle kullanıldığı takdirde nasıl
ahenkli olacağını öğretti. Rıza
Tevfik Divân edebiyatı dışında
millî kaynaklarımızın ne canlı, ne
ince bir şiir ruhuna ve tarzına
malik bulunduğunu, en iyi örnek-
ler vermek suretiyle etrafa yayı-
rak gururumuzu okşadı, zevkimizi
tazeledi; köylü, derviş ve şehir-
liyi birbirine uzlaştırdı.

Şüphe yok ki Rıza Tevfik'in
"koşma - divân - nefes,, lerini kul-
landığı türkçe, bütün o "efsane -
hüsün füsün - jale - nigâh - gam-
ze,, vesaire gibi yabancı asıldan
gelmeler dahil, hakikî türkçedir;
şimdi bazı ukalânın "osmanlıca,,
dediği tam türkçe!

Zira Yunus Emre lisanında da
"endişe - bad-i-saba - nâçar - ca-
nan - hayf,, vardı; yâni XIII. asır
türkçesinde. Daha sonraları Kara-
caoğlan, türkülerine "levn, nâgi-
han, hayal - hilâl,, novinden neler
katmıştı! Yaşayan türkçe işte bu-
dur; yaşıyacak olanı da...

Rıza Tevfik, şaşılacak bir seziş
göstermiş, bir gün türkçeleştiriyor-
ruz diye lisanımızdan atmak hata-
sına düşeceğimiz kelimelerin bu
lisanla ahenk, münislik ve kaç a-
sırlık nesillere yakınlık bakımın-
dan ne kadar lüzumlu olduğunu
sanki ispat sevdasına düşmüş, 60
sene emek harcadığı "Serab-ı-öm-
rüm,, ü ile "güzel türkçe,, nin aynı
zamanda bir de tarihini, lûgatini,
gramerini, dostonunu vücade getir-
miştir.

